

УДК 616.314-002-053.2-053.5/7-089.27:615.463
DOI 10.11603/2311-9624.2019.2.10158

©Н. В. Манащук, Н. В. Чорній, С. І. Бойцанюк, М. С. Залізник, А. В. Чорній

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського
manashchukn@tdmu.edu.ua

Сучасний погляд на застосування ополіскувачів для ротової порожнини

Резюме. Полоскання ротової порожнини є ефективним профілактичним заходом, який необхідно проводити після кожного прийому їжі. У процесі полоскання відбувається механічне очищення поверхні зубів від залишків їжі, нальоту, з ясен і зубоцесневих кишень. У результаті регулярного полоскання попереджається розвиток патологічних процесів і покращується кровообіг у тканинах ротової порожнини. Існують спеціальні рідини для полоскання рота, а саме ополіскувачі та зубні еліксири, які є додатковими засобами індивідуальної гігієни порожнини рота.

Мета дослідження – провести огляд основних ополіскувачів, представлених на ринку, проаналізувати їх позитивні та негативні характеристики та особливості їх призначення, залежно від клінічного випадку.

Матеріали і методи. Проведено огляд та аналіз науково-медичної літератури за 2008–2018 рр., звітних матеріалів методично-наукових організацій, діючих нормативно-правових документів. Зосереджено увагу на особливостях застосування зубних еліксирів та ополіскувачів для ротової порожнини.

Результати досліджень та їх обговорення. У статті подано огляд літератури стосовно застосування зубних еліксирів та ополіскувачів для ротової порожнини. Розглянуто їх класифікацію відповідно до призначення. Наведено короткі характеристики, показання та особливості застосування в різних клінічних випадках.

Висновки. Незважаючи на всю користь від використання ополіскувачів, потрібно пам'ятати, що полоскання ротової порожнини ефективно лише в комплексі процедур з догляду за зубами та яснами. Для повноцінної гігієни стоматологі рекомендують використовувати зубну щітку, зубну пасту, ополіскувач та зубну нитку.

Ключові слова: ополіскувач; зубний еліксир; ротова порожнина.

©Н. В. Манащук, Н. В. Чорній, С. І. Бойцанюк, М. С. Залізник, А. В. Чорній

Тернопольский национальный медицинский университет имени И. Я. Горбачевского

Современный взгляд на применение ополаскивателей для полости рта

Резюме. Полоскание полости рта является эффективным профилактическим мероприятием, которое следует проводить после каждого приема пищи. В процессе полоскания происходит механическая очистка поверхности зубов от остатков пищи, налета, из десен и зубодесневых карманов. В результате регулярного полоскания предупреждается развитие патологических процессов и улучшается кровообращение в тканях ротовой полости. Существуют специальные жидкости для полоскания рта, а именно ополаскиватели и зубные эликсиры, которые являются дополнительными средствами индивидуальной гигиены полости рта.

Цель исследования – провести обзор основных ополаскивателей, представленных на рынке, проанализировать их положительные и негативные характеристики и особенности их назначения, в зависимости от клинического случая.

Материалы и методы. Проведен обзор и анализ научно-медицинской литературы по 2008–2018 гг., отчетных материалов методически-научных организаций, действующих нормативно-правовых документов. Сосредоточено внимание на особенностях применения зубных эликсиров и ополаскивателей для полости рта.

Результаты исследований и их обсуждение. В статье представлен обзор литературы по применению зубных эликсиров и ополаскивателей для полости рта. Рассмотрена их классификация в соответствии с назначением. Приведены краткие характеристики, показания и особенности применения в различных клинических случаях.

Выводы. Несмотря на всю пользу от использования ополаскивателей, нужно помнить, что полоскание ротовой полости эффективно лишь в комплексе процедур по уходу за зубами и деснами. Для полноценной гигиены стоматологи рекомендуют использовать зубную щетку, зубную пасту, ополаскиватель и зубную нить.

Ключевые слова: ополаскиватель; зубной эликсир; ротовая полость.

©N. V. Manashchuk, N. V. Chorny, S. I. Boytsanyuk, M. S. Zaliznyak, A. V. Chorny

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

A modern look at the use of rinses for the oral cavity

Summary. Mouth rinse is an effective preventive measure that should be taken after each meal. In the process of rinsing is a mechanical cleaning of the surface of the teeth from food residues, plaque, gums and tooth-pockets. As a result of regular rinsing, the development of pathological processes is prevented and blood circulation improves in the tissues of the oral cavity. There are special mouthwashes, namely rinses and dental elixirs, which are additional means of personal hygiene of the oral cavity.

The aim of the study – to review the main rinses presented on the market, to analyze their positive for the negative characteristics and peculiarities for their prescribing, depending on the clinical case.

Materials and Methods. A review and analysis of scientific and medical literature for 2008–2018, reporting materials of methodological and scientific organizations, and current normative and legal documents were conducted. The focus is on the use of dental elixirs and oral rinses.

Results and Discussion. The article gives an overview of the literature on the use of oral dentifrices and mouthwashes. Their classification according to the purpose is considered. The brief characteristics, indications and application features in different clinical cases are given.

Conclusions. Despite all the benefits of using rinsers, it should be remembered that mouthwash is effective only in the complex of procedures for the care of the teeth and gums. For full hygiene, dentists recommend using a toothbrush, toothpaste, mouthwash and dental floss.

Key words: mouthwash; dental elixir; oral cavity.

Вступ. Значна поширеність та висока інтенсивність захворювань зубів та тканин пародонта в людей різного віку зумовлюють необхідність застосування профілактичних заходів, спрямованих на збереження стоматологічного здоров'я населення. Одним із засобів профілактики є дотримання індивідуальної гігієни порожнини рота [1, 2, 7].

Полоскання ротової порожнини є ефективним профілактичним заходом, який необхідно проводити після кожного прийому їжі. У процесі полоскання відбувається механічне очищення поверхні зубів від залишків їжі, нальоту, з ясен і зубоясенних кишень. У результаті регулярного полоскання попереджається розвиток патологічних процесів і покращується кровообіг у тканинах ротової порожнини [2, 5, 8, 22].

Для полоскання рота можна використовувати різні лужні розчини, що сприяють відновленню нейтрального середовища ротової порожнини [4, 9, 12].

Існують і спеціальні рідини для полоскання рота, а саме ополіскувачі та зубні еліксири, які

є додатковими засобами індивідуальної гігієни порожнини рота [6, 14, 18].

Метою дослідження було провести огляд основних ополіскувачів, представлених на ринку, проаналізувати їх позитивні та негативні характеристики та особливості призначення, залежно від клінічного випадку.

Матеріали і методи. Проведено огляд та аналіз науково-медичної літератури за 2008–2018 рр., звітних матеріалів методично-наукових організацій, діючих нормативно-правових документів. Зосереджено увагу на особливостях застосування зубних еліксирів та ополіскувачів для ротової порожнини.

Результати досліджень та їх обговорення. Перші згадки про полоскання порожнини рота зустрічаються в китайській медицині. Їх використовували при запаленні ясен. У європейській медицині рекомендувалося лікувати захворювання ясен розчином із трав і оливковою олією [3, 11, 19].

Спочатку полоскання порожнини рота застосовувалося як додатковий інтенсивний догляд при появі проблем ясен, але зараз опо-

ліскувачі стали невід'ємним атрибутом домашньої гігієни порожнини рота, вони більш багатофункціональні й здатні вирішити не тільки проблеми із запаленням ясен. Усі рідини для полоскання, які представлені сьогодні на ринку, можна поділити на ополіскувачі та зубні еліксири [4, 6, 16].

Зубні еліксири являють собою емульсію із великої кількості лікарських речовин і біологічно активних компонентів. Для використання відповідну кількість еліксиру розчиняють у воді й використовують для полоскання.

Ополіскувачі-освіжувачі — це, порівняно з іншими, новачки в гігієнічних засобах. На відміну від еліксирів, вони мають більш медичну функцію: зміцнюють та освіжають і дезодорують ротову порожнину [5, 9, 14].

Звідно з класифікацією С. Б. Улітовського (1999), рідкі засоби оральної гігієни порожнини рота поділяють на дві групи. До першої входять гігієнічні – призначені для дезодорації ротового дихання та зволоження слизових оболонок і частково для видалення зубного нальоту та профілактичні – група рідких засобів оральної гігієни, що містять у своєму складі активні компоненти, які визначають спрямованість їх впливу [18–20, 30]. До другої належать прості протизапальні ополіскувачі, що містять екстракти трав і рослин та складні, що, у свою чергу, підрозділяються на комбіновані та комплексні. Комбіновані – рідкі форми, у склад яких входять два або більше активних компоненти, спрямованих на лікування та профілактику одного й того самого виду патології, комплексні – рідкі форми, у склад яких входять один або більше активних компонентів, але діють на різні види патології [2, 3, 26].

Окрему підгрупу комбінованих ополіскувачів складають засоби, що містять сполуки фтору (натрію фтору, амінофторид). Вказана група ополіскувачів має карієспрофілактичний ефект і широко застосовується [2, 7, 19].

Самі по собі гігієнічні ополіскувачі практично не відрізняються за складом і яскраво вираженого ефекту не приносять. Вони непогано маскують неприємний запах, але не лікують його причин, тому користь їх незначна.

Лікувальні ж ополіскувачі мають безліч підвидів: протизапальні; десенситивні (для зниження чутливості зубів); відбілюючі; для зміцнення твердих тканин зубів; ті, що перешкоджають утворенню зубного нальоту та каменю; комплексні; професійні. Кожен вид від-

різняється компонентами, що входять до його складу, та основною діючою речовиною.

До складу всіх ополіскувачів, направлених на боротьбу з карієсом, входять натрію фторид та натрію монофторфосфат (підтримує білизну зубів). При цьому існують засоби, призначені як для щоденного використання, так і періодичного – раз на тиждень. Вони розрізняються за кількістю іонів фтору. Такі ополіскувачі доречно буде застосовувати із зубною пастою, що містить кальцій. Іноді фтор замінюється на сполуки кальцію, магнію та фосфору. Ополіскувачі з цими компонентами також сприяють зміцненню зубів, не дають розвиватися карієсу, а також знижують чутливість зубів.

Також до складу таких засобів додають ксиліт – природну речовину, що запобігає утворенню карієсу (штучний аналог – ксилітол). Однак ця речовина є цукорозамінником, що важливо знати пацієнтам із цукровим діабетом і хронічними хворобами печінки та підшлункової залози [5, 30, 29].

Для усунення неприємного запаху з рота до складу ополіскувачів додають ацетат цинку. Цей компонент нейтралізує летючі сірчасті виділення, які є джерелом неприємного запаху і виробляються в результаті життєдіяльності мікроорганізмів, що населяють порожнину рота.

Чутливі зуби болісно реагують на холодне, гаряче, солодке і кисле. Для нейтралізації цього ефекту до складу ополіскувачів «Сенситив» включено нітрат або цитрат калію, екстракти липи і ромашки, а також ксилітол [6, 28].

Відбілюючі ополіскувачі борються з утворенням зубного нальоту і каменю. Крім того, відбілюючими властивостями володіють різні ферменти та ефірні олії цитрусів (лимона, лайму, бергамоту та ін.). Після застосування таких засобів зуби дійсно стають чистішими і білішими, наліт на них накопичується набагато повільніше. Однак часте користування відбілюючими ополіскувачами може призвести до подразнення слизової оболонки та підвищення чутливості зубів [7, 8, 10].

Для пацієнтів, які мають схильність до утворення зубного каменю, варто спробувати ополіскувач для порожнини рота, що містить пірофосфат натрію, цитрат кальцію (запобігає затвердінню нальоту і його перетворенню в камінь), касторове масло (очищує поверхню зубів від зубних відкладень), ефірну олію лимону (відбілює зуби і має антисептичну дію).

Хлоргексидин та триклозан – антибактеріальні засоби, що перешкоджають утворенню зубної бляшки, пригнічують запальні процеси у яснах та слизовій оболонці та мають тривалий бактерицидний ефект. Але існують обмеження щодо використання ополіскувачів на їх основі. Ними не можна користуватися більше двох тижнів, адже може виникнути звикання мікрофлори та дисбактеріоз. Все ж не варто забувати, що деякі бактерії відіграють позитивну роль у підтримці оптимальної мікрофлори ротової порожнини [9, 23, 24].

Крім того, засоби з хлоргексидином можна застосовувати тільки через 30 хв після чищення зубів, інакше може з'явитися темний відтінок. Використовувати ополіскувач та зубну пасту, до складу яких входить триклозан, не рекомендується вагітним через його тератогенну дію (викликає патологію плода) [10, 12, 15].

До складу всіх ополіскувачів входить водна або водно-спиртова основа (з вмістом спирту до 16 %). Тому при виборі засобу необхідно уважно ознайомитися з етикеткою. Спирт володіє бактерицидною дією, але разом з тим, пересушує слизову оболонку порожнини рота, що може призвести до її травмування та запалення. Необхідно зауважити, що ополіскувачі, які містять спирт, не можна використовувати водіям, вагітним, дітям, а також людям, які страждають від ксеростомії. Спирт також руйнує керамічну глазур, тому пацієнтам з керамічними реставраціями та коронками варто обирати засіб без нього.

У склад ополіскувачів входять активні інгредієнти, від кількості яких залежить і його призначення, – профілактика або лікування.

При застосуванні їх необхідно пам'ятати деякі правила, які допоможуть отримати всю користь і мінімізувати негативні ефекти:

- застосовувати їх можна лише після чищення зубів і прийому їжі. Оскільки іноді взаємодія між хімічними речовинами в складі зубної пасти і в рідині для полоскання рота така, що вони можуть нейтралізувати один одного;

- тривалість полоскання повинна бути не менше 40 с, бажано збільшити її до 2-х хв;

- обов'язково попередньо вивчити склад засобу та інструкцію щодо його застосування. Деякі ополіскувачі необхідно перед застосуванням розбавляти з водою, інші – ні;

- ця процедура ні в якому разі не замінить повноцінний догляд за зубами — чищення щіткою і використання зубної нитки;

- більшість засобів не рекомендується використовувати більше трьох разів на день;

- їх категорично забороняється ковтати, особливо якщо до складу входить спирт або фторид;

- якщо ополіскувач містить фтор, то пасту краще брати з кальцієм. Не застосовуйте ополіскувачі постійно, це може призвести до дисбактеріозу ротової порожнини.

Використання ополіскувачів та еліксирів може викликати низку побічних ефектів. Серед них найчастіше можуть спостерігатися зміна кольору зубів або пломб, печіння м'яких тканин, виникнення ерозій та виразок на слизовій оболонці, зміна смаку та сухість у роті.

Незважаючи на всю користь ополіскувачів, їх застосування все-таки протипоказано деяким людям. У яких же випадках не рекомендується використовувати ополіскувач для рота:

- під час лікування від алкогольної залежності. Одним з основних компонентів ополіскувача є спирт. Тому пацієнтам, які проходять курс лікування від алкогольної залежності, необхідно виключити не тільки алкогольної напої, а й ополіскуючі рідини для рота;

- людям, які страждають від алергії. Оскільки до складу ополіскувачів включені екстракти різних лікарських рослин, алергікам не варто застосовувати їх, щоб не спровокувати алергічну реакцію;

- дітям молодше 6 років. Як правило, виробники вказують на упаковці своєї продукції, з якого віку вона дозволена до використання. Зазвичай, лікарі дозволяють застосовувати ополіскувачі з 6 років, але якщо в складі є спирт, то не раніше 12 років;

- період вагітності й лактації. Суворої заборони на використання ополіскувача під час виношування дитини та грудного вигодовування не існує, однак жінці краще проконсультуватися з цього питання зі своїм лікарем, щоб не нашкодити майбутній дитині.

Розглянемо ополіскувачі, які нам пропонують найбільші виробники стоматологічної продукції.

Ополіскувач для рота «Parodontax» без спирту в поєднанні з чищенням зубів краще усуває наліт у міжзубних проміжках, ніж просте чищення зубів. Фтор у складі ополіскувача допомагає зміцнити зуби та попередити появу карієсу. Діє до 12 год. Містить фторид натрію та хлоргексидин.

Серія PRESIDENT пропонує такі ополіскувачі:

«**PRESIDENT Antibacterial**» створений для додаткового захисту зубів та ясен, особливо рекомендується людям, яким проводилось хірургічне втручання, з метою попередження виникнення ускладнень, а також тим, хто використовує ортодонтичні конструкції, протези, мости, брекет-системи, коронки. Хлоргексидин (0,2 %) надає антисептичну і дезінфікуючу дію. Екстракти мальви, ромашки та ехінацеї мають протизапальну, ранозагоювальну, болезаспокійливу, імуностимулюючу, антибактеріальну дію, підсилюють регенеративні процеси.

«**PRESIDENT Active**» зміцнює пухкі ясна, знімає кровоточивість, пригнічує ріст хвороботворних бактерій. Ксилітол сприяє пригніченню карієсогенних бактерій (*Streptococcus mutans*). Алантоїн надає зволожуючу, ранозагоювальну дію. Екстракти сангвінарію і глуду надають імуностимулюючу, в'язучу дію, є джерелом вітамінів і зміцнюють стінки капіляра.

«**PRESIDENT Clinical**» Defens розроблений для комплексного спеціального догляду за порожниною рота і лікування запальних захворювань ясен і слизової. Продукт має антисептичну, протигрибкову й протизапальну дію. Прополіс має бактерицидну, ранозагоювальну, імуностимулюючу дію. Мікроемulsійна структура утримує активні інгредієнти на поверхні зуба і, таким чином, сприяє більш тривалому й глибокому впливу. Містить екстракт чебрецю, цитрат цинку, гекситидин.

«**PRESIDENT Sensitive**» зменшує реакцію на подразники: «гаряче – холодне», «кисле – солодке», має протизапальну і болезаспокійливу дію. Ксилітол сприяє пригніченню карієсогенних бактерій (*Streptococcus mutans*). Калію нітрат знижує гіперчутливість. Екстракти липи і ромашки посилюють регенеративні процеси, мають болезаспокійливу, протимікробну дію.

«**PRESIDENT White**» ефективно бореться з потемніння емалі унаслідок куріння і вживання фарбувальних напоїв, зміцнює емаль і оздоровлює ясна. Сприяє мінералізації емалі, надовго освіжає подих. Дбайливо відбілює зуби. Має антибактеріальну дію [14].

Ополіскувачі «**Лесной бальзам**» представлені:

«**Лесной бальзам потрійний ефект екстра свіжість**» – ополіскувач з вираженим м'ятним смаком. Відвар трав в поєднанні з екстрактом листя чорної смородини сприяє живленню

та зміцненню ясен. Мінеральний комплекс зі фтором зміцнює емаль і захищає зуби від карієсу. Олія м'яти знижує швидкість утворення зубного нальоту, зберігаючи подих свіжим [15].

«**Лесной бальзам потрійний ефект з ромашкою**» – ополіскувач з легким трав'яним смаком, зміцнює ясна, захищає від карієсу і зберігає свіжість подиху, дозволяючи досягти максимального захисту всієї порожнини рота. Екстракт ромашки сприяє зміцненню ясен.

«**Лесной бальзам при запаленні ясен під протезом**» рекомендовано для інтенсивного захисту і комплексного зміцнення ясен з 50 років. Екстракт прополісу заспокоює ясна, сприяє зняттю запалення, свербіння та прискорює процес відновлення тканин пародонта. Екстракт звіробою сприяє усуненню осередків запалення і кровоточивості, завдяки антибактеріальній дії перешкоджає розвитку патогенних бактерій у порожнині рота. Відвар 5-ти цілющих трав зміцнює ясна, забезпечує додатковий профілактичний захист.

«**Лесной бальзам при запаленні ясен**» розроблено на основі збору з 5-ти цілющих трав в поєднанні з екстрактами шавлії і алое вера. Екстракт шавлії допомагає зняти запалення ясен, завдяки антибактеріальній дії перешкоджає розвитку патогенних бактерій у порожнині рота. Олія кедрових горішків сприяє зняттю запалення, свербіння і зміцнює тканини ясен. Трава ромашки, деревію, звіробою, чистотілу і кропиви знімає запалення, зміцнює ясна.

«**Лесной бальзам при кровотечі ясен**» – збір з 5-ти цілющих трав поєднується з екстрактами кори дуба та ялиці. Екстракт кори дуба має кровоспинну дію. Екстракт ялиці, завдяки антибактеріальній дії, перешкоджає розвитку патогенних бактерій у порожнині рота.

Ополіскувачі «**Listerine**» представлені серією «**Listerine expert**» («Експертне відбілювання», «Захист ясен», «Захист від карієсу»), **Listerine «Totalcare»**, **Listerine («Свіжа м'ята», «Зелений чай»)**. Дані ополіскувачі виготовлені на основі ефірних олій: тимолу, евкаліптолу, ментолу, метилсаліцилату. Забезпечують зменшення зубного нальоту, підтримують здоров'я ясен, захищають від карієсу. Містять фтор, який зміцнює емаль і робить її стійкішою до карієсу. Допомагають запобігти утворенню зубного каменю, зберігаючи природну білизну зубів. Безабразивна відбілювальна технологія прибирає плями на зубах [17].

Висновки. Незважаючи на всю користь від використання ополіскувачів, потрібно пам'ятати, що полоскання ротової порожнини ефективно лише в комплексі процедур з доглядом за зубами та яснами.

Для повноцінної гігієни стоматологи рекомендують використовувати зубну щітку, зубну пасту, ополіскувач та зубну нитку. Зубна щітка і паста призначені видалити основну кількість м'якого зубного нальоту з емалі зу-

бів та ясен і здійснити перший етап з догляду за здоров'ям порожнини рота та профілактики захворювань. Наступним етапом має стати використання ополіскувача та зубної нитки, які найбільш ефективно очистять тяжкодоступні ділянки пародонта і міжзубні проміжки. Ополіскувач для порожнини рота допоможе доглядати за зубами, підтримувати здоров'я порожнини рота і подарує відчуття чистоти й свіжості.

Список літератури

1. Борисенко А. В. Заболевания пародонта : учеб. пособие. / А. В. Борисенко. – К. : ВСИ «Медицина», 2013. – 456 с.
2. Гаранина Т. С. Роль средств индивидуальной гигиены полости рта в лечение генерализованного пародонтита / Т. С. Гаранина // Молодой ученый. – 2014. – № 3. – С. 26–28.
3. Даних В. М. Ефективність застосування гелю та ополіскувача з протизапальним ефектом у хворих на генералізований пародонтит / В. М. Даних, Н. М. Ісакова, Ю. В. Філімонов // Вісник ВНМУ – 2014. – Т. 18, № 1. – С. 103–105.
4. Деньга О. В. Дослідження клінічної ефективності засобів догляду за порожниною рота для дітей від ТМ «ЛАКАЛУТ» / О. В. Деньга, С. В. Шпак // Современная стоматология. – 2010. – № 3. – С. 96–100.
5. Донцова Д. О. Застосування ополіскувачів в профілактиці та лікуванні хронічного катарального гінгівіту та їх вплив на гомеостаз порожнини рота : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мед. наук : спец. 14.01.22 «Стоматологія» / Д. О. Донцова. – Харків, 2011. – 19 с.
6. Ісакова Н. М. Вплив ополіскувача та зубної пасту L'ANGELICA на стан гігієни порожнини рота при використанні знімної ортодонтичної апаратури / Н. М. Ісакова, О. С. Васильчук, А. М. Городиський // Вісник ВНМУ. – 2018. – Т. 2, № 1. – С. 34–37.
7. Косенко К. Н. Профилактическая гигиена полости рта / К. Н. Косенко, Т. П. Терешина. – Одесса : КП ОГТ, 2003. – 296 с.
8. Кузьмина Э. М. Эффективность применения антибактериального ополаскивателя в комплексе для гигиенического ухода за полостью рта / Э. М. Кузьмина, А. В. Лопатина // Dental forum. – 2012. – № 1 (42). – С. 26–28.
9. Левицкий А. П. Лечебно-профилактические зубные эликсиры / А. П. Левицкий. – Одесса : КП ОГТ, 2010. – 258 с.
10. Сучасні засоби догляду за ротовою порожниною, жувальні гумки. Правила їхнього використання / Г. М. Мельничук, М. О. Кушніренко, А. С. Мельничук [та ін.] // Art of medicine». 2019. – № 1(9). – С. 80–86.
11. Порівняння ефектів 2 хімотерапевтичних ополіскувачів на розвиток нальоту на яснах та гінгівіту / Оверхолзер та ін. // Журнал «Клінічна пародонтологія». – 1990. – № 1. – С. 575–579.
12. Лечение галитоза средствами, содержащими эфирные масла и полифенолы / Д. Росток, Ю. Кройч, В. Иристе, В. Кузнецова // Стоматология. – 2010. – № 4. – С. 25–32.
13. Савичук Н. О. Роль і місце ополіскувачів у профілактиці стоматологічних захворювань / Н. О. Савичук // Современная стоматология. – 2014. – № 1. – С. 13–15.
14. Улитовский С. Б. Гигиена полости рта – первичная профилактика стоматологических заболеваний / С. Б. Улитовский. – М. : Медицинская книга, 1999. – 144 с.
15. Порівняння антибактеріальної дії антисептичних ополіскувачів проти ізогенних планктонних форм та біоплівки Actinobacillusactinomycetemcomitans / Д. Файн [та ін.] // Журнал «Клінічна пародонтологія». – 2001. – № 28(7). – С. 697–700.
16. Современные средства экзогенной профилактики заболеваний полости рта / Л. А. Хоменко [и др.]. – К. : Книга плюс, 2001. – 207 с.
17. Порівняння ефективності антисептичних ополіскувачів та зубної пасту/порошку проти зубного нальоту і гінгівіту: випробування протягом 6 місяців / Чарльз [та ін.] // Журнал Американської Асоціації стоматологів. – 2001. – № 132. – С. 670–675.
18. Улитовский С. Б. Гигиена полости рта в пародонтологии : монография / С. Б. Улитовский. – М. : Медицинская книга, 2006. – 268 с.
19. Роль удаления зубного налета в профилактике заболеваний полости рта / С. Улитовский, О. Калинкина, А. Леонтьев, А. Галимова // ДентАрт. – 2009. – № 3. – С. 23–27.
20. Улитовский С. Б. Средства гигиены полости рта как мотивация стоматологического здоровья / С. Б. Улитовский, Е. С. Алексеева, О. В. Калинкина // Пародонтология. – 2011. – Т. 16, № 2. – С. 65–66.
21. Clinical and microbiological effects of an essential-oil-containing mouth rinse applied in the «one-stage full-mouth disinfection» protocol – a randomized doubled-blinded preliminary study / S. Cavalca Cortelli, F. Cavallini, M. F. Alves [et al.] // Clin. Oral Investig. – 2009. – Vol. 13 (2). – P. 189–194. doi: 10.1007/s00784-008-0219-3. Epub. 2008, Aug. 21.
22. Dolińska E. W. Short time effect of elmex and Listerine mouthrinses on plaque in 12-year-old children / E. Dolińska, W. Stokowska // Adv. Med. Sci. – 2006. – Vol. 51, Suppl. 1. – P. 73–76.
23. Superiority of an essential oil mouthrinse when compared with a 0.05 % cetylpyridinium chloride containing mouthrinse: a six#month study /

N. C. Sharma, M. W. Araujo, M. M. Wu [et al.] // Int. Dent. J. – 2010. – Vol. 60, No. 3. – P. 175–180.

24. Torell P. The value in caries prevention of methods for applying fluorides topically to teeth / P. Torell, Y. Ericsson // Int. Dent. J. – 1967. – Vol. 17. – P. 564–581.

25. Effect of a chlorhexidinemouthrinse on plaque, gingival inflammation and staining in gingivitis patients: a systematis review / D. A. Van Slijdonck, D. E. Slot, U. Van der Velden, F. Van der Weijden // J.Clin. Periodontol. – 2012. – Vol. 39 (11). – P. 1042–1055.

26. Види ополіскувачів для ротової порожнини [Електронний ресурс]:[Веб-сайт]. – Електронні дані. Режим доступу: smile2you.wixsite.com (дата звернення 19.04.2019) – Назва з екрана.

27. Догляд за яснами з використанням ополіскувача для ротової порожнини [Електронний ресурс]:[Веб-сайт]. – Електронні дані. Режим доступу: http://www.parodontax.ua (дата звернення 20.04.2019) – Назва з екрана.

References

1. Borysenko, A.V. (2013). *Zabolevaniya parodonta: ucheb. posobyе* [Periodontal diseases: textbook]. VSY «Meditsyna» [in Russian].

2. Garanyana, T.S. (2014). Rol sredstv individualnoy gigiyeny polosti rta v lechenye generalizovannogo parodontita [The role of personal hygiene of the oral cavity in the treatment of generalized periodontitis]. *Molodoy uchenyy – Young Scientist*, 3, 26-28 [in Russian].

3. Danykh, V.M., Isakova, N.M., & Filimonov, Yu.V. (2014). Efektivnist zastosuvannya heliu ta opoliskuvacha z protyzapalnym efektom u khvorykh na heneralizovaniy parodontyt [Effectiveness of gel and rinse aid with anti-inflammatory effect in patients with generalized periodontitis]. *Visnyk VNMU – Visnyk VNMU*, 18 (1), 103-105 [in Ukrainian].

4. Denha, O.V., & Shpak, S.V. (2010). Doslidzhennia klinichnoi efektyvnosti zasobiv dohliadu za porozhnyoiu rota dlia ditei vid TM «LAKALUT» [Research of clinical effectiveness of oral care products for children from TM «LACALUT»]. *Sovremennaya stomatologiya – Modern Dentistry*, 3, 96-100 [in Ukrainian].

5. Dontsova, D.O. (2011). Zastosuvannya opoliskuvachiv v profilaktytsi ta likuvanni khronichnoho kataralnoho hinhivitu ta yikh vplyv na homeostaz porozhnyoiu rota: [The use of rinses in the prophylaxis and treatment of chronic catarrhal gingivitis and their effects on homeostasis of the oral cavity]. *Candidate's Extended abstract*. Kharkiv [in Ukrainian].

6. Isakova, N.M., Vasylychuk, O.S., & Horodyskyi, A.M. (2018). Vplyv opoliskuvacha ta zubnoi pasty LANGELICA na stan hihiieny porozhnyoiu rota pry vykorystanni znimnoi ortodontichnoi aparatury [Influence of L'ANGELICA rinse aid and toothpaste on the condition of oral hygiene using detachable orthodontic equipment]. *Visnyk VNMU – Visnyk VNMU*, 2 (1), 34-37 [in Ukrainian].

7. Kosenko, K.N. & Tereshyna, T.P. (2003). Profylaktycheskaya gigiyena polosty rta [Prophylactic hygiene of the oral cavity]. Odesa: KP OHT [in Russian].

8. Kuzmyna, E.M., & Lopatyina, A.V. (2012). Effektivnost primeneniya antybakteryalnogo opolaskyvatelya v

28. Зубные ополаскиватели [Електронний ресурс]:[Веб-сайт]. – Електронні дані. Режим доступу: http://www.lesnoibalzam.ua (дата звернення 20.04.2019) – Назва з екрана.

29. Мікрофлора ротової порожнини та вплив на неї популярних антисептичних засобів [Електронний ресурс]:[Веб-сайт]. – Електронні дані. Режим доступу: vseosvita.ua (дата звернення 19.04.2019) – Назва з екрана.

30. Ополіскувачі для порожнини рота: вибір кращого, огляд, призначення [Електронний ресурс]:[Веб-сайт]. – Електронні дані. Режим доступу: http://medfactor.com.ua (дата звернення 19.04.2019) – Назва з екрана.

31. Про ополіскувачі для ротової порожнини LISTERINE [Електронний ресурс]:[Веб-сайт]. – Електронні дані. Режим доступу: www.jnjconsumer.com.ua (дата звернення 19.04.2019) – Назва з екрана.

komplekse dlya gigiyenicheskogo ukhoda za polostyu rta [The effectiveness of antibacterial rinse aid in the complex for hygienic oral care]. *Dental forum – Dental Forum*, 1 (42), 26-28 [in Russian].

9. Levyskiyy, A.P. (2010). *Lechebno-proflakticheskyye zubnye elyksiiry* [Medical-preventive dental elixirs]. Odesa: KP OHT [in Russian].

10. Melnychuk, H.M., Kushnirenko, M.O., Melnychuk, A.S., Kashivska, R.S. (2019). Suchasni zasoby dohliadu za rotovoiu porozhnyoiu, zhuvalni humky. Pravyla yikhnoho vykorystannia [Modern oral care products, chewing gum. Rules of their use.]. *Art of medicine*, 1(9), 80-86 [in Ukrainian].

11. Overkholzer (1990). Porivniannia effektiv 2 khimioterapevtychnykh opoliskuvachiv na rozvytok naloty na yasnakh ta hinhivitu [Comparison of the effects of 2 chemotherapeutic rinses on the development of plaque on gums and gingivitis]. *Zhurnal «Klinichna Parodontologiya» – Journal of Clinical Periodontics*, 1, 575-579 [in Ukrainian].

12. Rostok, D., Kroich, Yu., Yryste, V., Kuznetsova, V. (2010). Lechenyegalytozasredstvamy, soderzhashchymy efirnye masla i polyfenoly [Treatment of halitosis with products containing essential oils and polyphenols]. *Stomatologiya – Dentistry*, 4, 25-32 [in Russian].

13. Savychuk, N.O. (2014). Rol i mistse opoliskuvachiv u profilaktytsi stomatolohichnykh zakhvoriuvan [The role and place of rinse-offers in the prevention of dental diseases]. *Sovremennaya stomatologiya – Modern Dentistry*, 1, 13-15 [in Ukrainian].

14. Ulytovskyy, S.B. (1999). *Gigiyena polosty rta – pervychnaya profylaktika stomatologicheskyykh zabolevaniy* [Oral hygiene – the primary prevention of dental diseases]. Moscow: Meditsynskaya kniga [in Russian].

15. Fain, D. (2001). Porivniannia antybakterialnoi dii antyseptychnykh opoliskuvachiv proty izohennykh planktonnykh form ta bioplivok Actinobacillusactinomycetemcomitans [Comparison of antibacterial action of antiseptic rinsing agents against isogenic planktonic forms and biofilms Actinobacillusactinomycetemcomitans]. *Zhurnal «Klinichna Parodontologiya» – Journal of*

- Clinical Periodontics*, 28 (7), 697-700 [in Ukrainian].
16. Khomenko, L.A. (2001). *Sovremennye sredstva ekzogennoy profilaktiki zabolevaniy polosti rta* [Modern means of exogenous prevention of oral diseases]. Kyiv: «Knyha plius» [in Russian].
17. Charlz, (2001). Porivniannia efektyvnosti antyseptychnykh opoliskuvachiv ta zubnoi pasty/poroshku proty zubnoho nalotu i hinhivitu: vyprovuvannia protiahom 6 misiatsiv [Comparison of the effectiveness of antiseptic rinse aid and toothpaste/powder against plaque and gingivitis: tests for 6 months]. *Zhurnal Amerykanskoi Asotsiatsii stomatolohiv – Journal of the American Association of Periodontologists*, 132, 670-675 [in Ukrainian].
18. Ulytovskyy, S.B. (2006). *Gigiyena polosti rta v parodontologii: monografiya* [Oral hygiene in periodontology: monograph]. Moscow: Meditsynskaya kniga [in Russian].
19. Ulytovskyy, S.B. Kalinkina, O., & Leontyev, A. (2009). *Rol udaleniya zubnogo naleta v profilaktike zabolevaniy polosti rta* [The role of plaque removal in the prevention of oral diseases]. *DentArt*, 3, 23-27 [in Russian].
20. Ulytovskyy, S.B., Alekseyeva, E.S. (2011). *Sredstva gigiyeny polosti rta kak motivatsiya stomatologicheskogo zdorovya* [Oral hygiene products as the motivation for dental health]. *Parodontologiya – Periodontics*, 16, (2), 65-66 [in Russian].
21. Cavalca Cortelli, S., Cavallini, F., Regueira (2009). Clinical and microbiological effects of an essential-oil-containing mouth rinse applied in the «one-stage full-mouth disinfection» protocol – a randomized double-blind preliminary study. *Clin. Oral Investig.*, 13 (2), 189-194.
22. Dolińska, E., & Stokowska, W. (2006). Short time effect of elmex and Listerine mouthrinses on plaque in 12-year-old children. *Adv. Med. Sci.* 51, (1: 73), 6.
23. Sharma, N.C., Araujo, M.W., & Wu, M.M. (2010). Superiority of an essential oil mouthrinse when compared with a 0.05 % cetylpyridinium chloride containing mouthrinse: a six-month study. *Int. Dent. J.*, 60 (3), 175-180.
24. Torell, P., & Ericsson, Y. (1997). The value in caries prevention of methods for applying fluorides topically to teeth. *Int. Dent. J.*, 17, 564-581.
25. Van Sliedonck, D.A. (2012). Effect of a chlorhexidine mouthrinse on plaque, gingival inflammation and staining in gingivitis patients: a systematic review. *J. Clin. Periodontol.*, 39 (11), 1042-1055.
26. Vydy opoliskuvachiv dlia rotovoi porozhnyny [Types of rinses for the oral cavity]. Retrieved from: <http://smile2you.wixsite.com>. [in Ukrainian].
27. Dohliad za yasnamy z vykorystanniam opoliskuvacha dlia rotovoi porozhnyny [Gum care using oral rinse aid]. Retrieved from: <http://www.parodontax.ua> [in Ukrainian].
28. Zubnye opolaskyvately [Oral rinses]. Retrieved from: <http://www.lesnoibalzam.ua>. [in Ukrainian].
29. Mikroflora rotovoi porozhnyny ta vplyv na nei populiarnykh antyseptychnykh zasobiv [The microflora of the oral cavity and the influence of its popular antiseptic drugs]. Retrieved from: <http://vseosvita.ua>. [in Ukrainian].
30. Opoliskuvachi dlia porozhnyny rota: vybir krashchoho, ohliad, pryznachennia [Rinsers for oral cavity: the best choice, review, appointment]. Retrieved from: <http://medfactor.com.ua>. [in Ukrainian].
31. Pro opoliskuvachi dlia rotovoi porozhnyny LISTERINE [Oral rinses LISTERINE]. Retrieved from: <http://www.jnjconsumer.com.ua>. [in Ukrainian].

Отримано 28.05.19